

Стражнікова І.В.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки ім.Б.Ступарика

ДВНЗ «Прикарпатський національний

університет імені В.Стефаника»

м.Івано-Франківськ, Україна

**ВІДОБРАЖЕННЯ ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ ВИХОВАННЯ В
ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ
УКРАЇНИ ХХ – ХХІ СТОЛІТТЯ**

Тематика і дослідний процес більшості історико-педагогічних студій визначаються та будуються на основі змістових і ціннісних критеріїв градації системи виховання, котрі дозволяють відокремлювати розумове, моральне (релігійне), громадянське, трудове, естетичне, фізичне, правове, екологічне й інші напрями. Оцінюючи загальний ступінь вивчення історико-регіонального виміру теорії і практики виховання у Західному регіоні України кидається в вічі нерівномірність дослідження його окремих напрямів і аспектів.

Ідеться передусім про проблему трудового виховання, яка посіла центральне місце в радянській педагогіці. Регіональний аспект вивчення трудового виховання знайшов вияв у форматі «узагальнення досвіду» діяльності окремих навчальних закладів, про що свідчить маса публікацій книжкового, брошурного, статейного формату [5; 6; 7 та ін.]. У сучасній педагогічній науці історичний аспект трудового виховання висвітлений найслабше, порівняно з іншими складовими виховної системи, що зумовлюється передусім суб'єктивними моментами, зосередженістю на її націотворчих компонентах тощо.

Попри сучасну актуалізацію значущості екологічної освіти і виховання, регіональний аспект цієї проблеми не знайшов очікуваної наукової розробки, а підготовлені у такому ракурсі дослідження не завжди відзначаються послідовністю й чіткістю розв'язання наукових завдань.

Глибокі коріння має вивчення представниками різних наук проблеми естетичного виховання молоді, яка істотно актуалізувалася у концепціях та ідеях представників вітчизняної педагогічної думки кінця ХІХ — початку ХХ ст. і впливає з досліджень Західного регіону досліджуваного періоду. Разом з тим, широке розуміння естетичного виховання зумовило його осмислення у контексті різних складових виховної системи. Тенденцію до уніфікації регіонального виміру поглядів на естетичне виховання увиразнюють студії про його розвиток у міжвоєнному Закарпатті. Відзначаємо цікавий в історико-педагогічній науці прецедент зосередженості вчених на вивченні естетичного виховання учнівської молоді в полікультурному середовищі регіону [8; 12 та ін.].

Вивчення наукового доробку з проблеми фізичного виховання ускладнює низка як об'єктивно-суспільних, так і суб'єктивно-теоретичних чинників. Ускладнює аналіз наукового доробку з даної проблеми вивчення фізичного виховання у розрізі й на перетині різних наукових галузей: теорії та історії педагогіки, соціальної педагогіки, етнопедагогіки, теорії фізичного виховання і спорту, медицини (фізіологія, гігієна), історії, культурології тощо, які зі своїх позицій визначають його зміст, мету й інші параметри. Водночас слід підкреслити нерівномірність представлення розвитку фізичного виховання на окремих землях регіону. Значну увагу науковці приділили його розвою на Буковині [4; 11 та ін.], в Галичині [1; 2; 10 та ін.], в загальноосвітніх школах Західної України [3; 9 та ін.], а відносно Волині й Закарпаття ця тема розроблена гірше. У своїй сукупності цей доробок окреслює головні підходи і загальну модель дослідження фізичного виховання учнівської молоді. Передумови його розвитку визначаються широким колом чинників: природно-кліматичні умови; вплив європейської педагогічної думки і практики тілесного загартування; зростання національної самосвідомості; процеси модернізації усіх сфер суспільного життя тощо. Отже, у вивченні історико-педагогічних аспектів фізичного виховання у Західному регіоні України виразно домінують підходи, згідно з якими воно розглядається як спеціально організований процес

розвитку фізичних і морально-вольових якостей людини та оволодіння нею систематизованими знаннями, фізичними вправами та способами їх самостійного використання упродовж життя.

Глибокі традиції має міждисциплінарний підхід (на перетині педагогіки, літературознавства, музикознавства, журналістики) до висвітлення різних освітньо-виховних проблем через призму творчості письменників і композиторів. Цю проблему аналізуємо саме в такому ракурсі, хоча побутує підхід, згідно з яким вони розглядаються у руслі персоналістики. Зокрема, здійснюючи ретроспективний аналіз розвитку історії української педагогіки, Н.Гупан вказує на зацікавленість її представників педагогічними ідеями видатних письменників, літературознавців, суспільно-політичних діячів, які віддзеркалюють важливі тенденції розвитку духовного життя, поглиблюють розуміння історико-педагогічних явищ за певних періодів.

Попри різний предмет дослідження в основі цих напрацювань лежить схожа наукова парадигма, що полягає у з'ясуванні підходів і можливостей використання літературної та музичної творчості задля підвищення ефективності виховної роботи з дітьми та молоддю, з'ясування освітньо-педагогічних поглядів літераторів та їхнього впливу на розвиток українського національного шкільництва. Помітним є прагнення науковців показати як відображені у художній літературі погляди на природне і соціальне середовище, соціокультурні проблеми, родинне виховання тощо трансформувалися у самосвідомості та громадянській позиції учнівської молоді. Це ж стосується і творення образу вчителя, що виступає не лише формальним організатором навчально-виховного процесу, а й високоморальною особистістю, котра слугує особистим прикладом жертвовного служіння національній справі.

Вони доводять, що художня література має розглядатися як один зі способів осмислення суспільних реалій, хоча він і відмінний від наукових досліджень через своєрідне естетичне забарвлення. У творчості письменників проблеми виховання дітей відзначаються глибиною та реалізмом, що стверджує

доцільність їхнього використання як важливого джерела з вивчення широкого кола освітньо-виховних проблем.

Окремим напрямом педагогічних досліджень є проблема опіки, опікунства, що стосується не лише дітей, молоді, але й дорослого населення. Складність узагальнення наукових знань про неї зумовлюється тим, що вона, з одного боку, вивчається в руслі й на перетині багатьох наукових дисциплін (філософії, психології, соціології, правознавства, історії, релігієзнавства та ін.), а, з іншого, предметно осмислюється в ракурсі різних напрямів і розділів самої педагогіки - соціальної, історії педагогіки, етнопедагогіки, теорії та практики виховання, соціально-педагогічної роботи з дітьми у контексті педагогічних і приватних ініціатив тощо.

У цілому вивчення наукових досліджень Західного регіону України зазначеного періоду засвідчив, що перевага в них надається осмисленню історії становлення виховних систем в період другої половини ХІХ - 30-ті рр. ХХ ст. У них нерівномірно відображається розвиток основних напрямів виховання взагалі і в окремо взятому регіоні.

Використана література

1. Боднар Я.Б. Теоретичні та методичні засади фізичного виховання молоді Галичини кінця ХІХ - початку ХХ століття (до 1939 р.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фіз. вих.: спец. 24.00.02. “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / Я. Боднар. - Львів, 2002. - 18 с.
2. Вацеба О. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні / О. Вацеба. - Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. - 232 с.
3. Гах Р.В. Система фізичного виховання молоді в українських і польських загальноосвітніх школах (друга половина ХІХ - початок ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Р.В.Гах. - Тернопіль, 2012. – 20 с.
4. Гнесь Н.О. Становлення і розвиток фізичного виховання учнів народних шкіл Буковини (1869-1918 рр.): дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Наталія Олександрівна Гнесь. – Івано-Франківськ, 2007. – 264 с.

5. Кобиляцький І.І. Трудове виховання учнів середньої школи в системі політехнічного навчання (З досвіду шкіл Буковини) / Для студ. ун-ту / І.І. Кобиляцький. – Чернівці, 1958. – 65 с.
6. Ковальчук Г.П. Трудове виховання школярів у загальноосвітніх закладах України в першій третині ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Г.П.Ковальчук. - К., 2008. - 20 с.
7. Кондратюк О.П. Організація трудового виховання учнів в школах Тернопільської області / О.П.Кондратюк. - Тернопіль, 1959. - 78 с.
8. Мочан Т.М. Естетичне виховання учнівської молоді в полікультурному середовищі на Закарпатті (1919-1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Т.М. Мочан. – Тернопіль, 2011. – 20 с.
9. Мужичок В.О. Педагогічні засади організації фізкультурно-спортивної роботи в загальноосвітніх школах Західної України (1919-1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / В.О.Мужичок. - Тернопіль, 2011. - 20 с.
10. Трофим’як Б.Є. Фізична культура і спорт рух в Українській РСР / Б. Є. Трофим’як. - Львів: Вища школа, 1987. - 160 с.
11. Цибанюк О. Управління системою фізичного виховання школярів на Буковині (друга половина ХІХ – початок ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / О.Цибанюк. – Івано-Франківськ, 2008. – 20 с.
12. Чепіль М.М. Естетичне виховання учнівської молоді на Закарпатті (1919-1939 рр.) / М. М. Чепіль, Т. М. Цибар. – Дрогобич: РВВ Дрогобицького держ. пед. ун-т імені Івана Франка, 2007. – 262 с.